

AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ ve HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALLARI
AVRUPA HALK SAĞLIĞI HAFTASI (22-26 MAYIS 2023)
ORTAK ETKİNLİĞİ

KÜRESEL SAĞLIK ACİLLERİ VE YANITLAR (26 MAYIS 2023)

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2005 yılında yayınladığı Uluslararası Sağlık Tüzüğü (UST/IHR) içeriğinde küresel sağlık acilini "uluslararası öneme sahip halk sağlığı acil durumu" olarak nitelendirerek "*hastalığın uluslararası yayılması yoluyla diğer devletler için bir halk sağlığı riski oluşturduğu ve potansiyel olarak koordineli bir uluslararası müdahale gerektireceği belirlenen olağanüstü olay*" olarak tanımlamıştır. Bu durum; ciddi, ani, olağandışı ya da beklenmedik, etkilenen devletin ulusal sınırının ötesinde halk sağlığı için sonuçlar taşır ve acil uluslararası eylem gerektirir.¹

Ulusal Sağlık Tüzüğü'ne göre DSÖ Genel Direktörü tarafından oluşturulan UST/IHR uzmanları listesinden ve uygun olduğu durumlarda diğer DSÖ uzman danışma panellerinden seçilerek Acil Durum Komitesi oluşturulur. UST uzman kadrosu, hastalık kontrolü, viroloji, aşı geliştirme veya bulaşıcı hastalık epidemiyolojisi gibi alanlarda uluslararası uzmanlardan oluşur.¹

Dünya Sağlık Örgütü, salgın hastalıklardan çatışmalara ve doğal afetlere kadar her türlü acil sağlık durumuna hazırlanmak, tespit etmek ve müdahale etmek için ülkeleri desteklemektedir. Hiçbir kuruluş bunu tek başına yapamaz. Dünya Sağlık Örgütü, Küresel Sağlık Kümesi, Yedek Ortaklar, Acil Tıp Ekipleri ve Küresel Salgın Uyarı ve Müdahale Ağı gibi ağlar aracılığıyla ortaklara güvenmektedir. Dünya Sağlık Örgütü ayrıca toplulukların acil durumları, afetleri ve krizleri önlemesine, bunlara hazırlanmasına, yanıt vermesine ve bunlardan kurtulmasına yardımcı olmak için üye devletler, uluslararası ortaklar, yerel kurumlar ve sivil toplum örgütleri (Cochrane İş Birliği, SPHERE, Sınır Tanımayan Doktorlar vb.) ile yakın iş birliği içinde çalışmaktadır.²

Acil durumların önlenmesi, hazırlık ve acil durumlara müdahalenin güçlendirilmesi

Ülkelerin, her türlü acil durumun olumsuz risklerini azaltmak için temel sağlık hizmetleri ve acil sağlık sistemi kapasitelerinin oluşturulması, acil durum önleme politikaları geliştirilmesi, acil durumlar için hazırlık yapılması ve acil durumu algılayıp uygun yanıt verilmesi konularına odaklanması gerekmektedir.³

Halk sağlığı bakış açısıyla ilk aşamada yapılması gereken acil durumların ortaya çıkmadan önlenmesi ve hazırlık yapılmasıdır. Tercih edilen yaklaşım birincil zarar azaltma olarak nitelendirdiğimiz tehlikenin varlığını

¹[İnternet] WHO. Emergencies: International health regulations and emergency committees. 19 December 2019 (<https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/emergencies-international-health-regulations-and-emergency-committees>) Erişim tarihi:17.05.2023

²[İnternet] WHO (<https://www.who.int/emergencies/partners>) Erişim tarihi:17.05.2023

³[İnternet] World Health Organization, emergencies <https://www.who.int/our-work/health-emergencies> Erişim tarihi: 17.05.2023

AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ ve HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALLARI
AVRUPA HALK SAĞLIĞI HAFTASI (22-26 MAYIS 2023)
ORTAK ETKİNLİĞİ

ortadan kaldırmak ve incinebilirliği azaltmaktır. Günümüzde bulaşıcı hastalıklar, gıda güvenliği, iklim değişikliği gibi potansiyel sağlık tehditleri mevcuttur. Ayrıca yoksulluk, cinsiyet, yaş, göçmenler, nüfus artışı, güvensiz yerleşim yerleri gibi incinebilirlik faktörleri bu tehlikelerden olumsuz etkilenimi artırmaktadır. İkincil zarar azaltmada yapılması gereken ise tehlikenin etkilerini azaltmak olmalıdır. Bu nedenle acil durum hazırlığı için öncelikle tehlikeler, tehlikenin yol açacağı riskler ve incinebilir gruplar değerlendirilmelidir. Ülkeler ayrıca DSÖ gibi uluslararası kuruluşların tehlikeli hastalıkları önlemek ve kontrolü için hedeflediği küresel stratejileri benimsemeli ve uygulamalıdır.^{4,5}

Potansiyel bir tehlike ortaya çıktığında bunu hızlı bir şekilde tespit etmek, değerlendirmek, ilgili birimlere iletmek insan hayatını kurtarmak ve olumsuz sağlık etkilerini en aza indirmek için çok önemlidir. Ulusal kapasiteyi değerlendirmek, devreye sokmak ve uluslararası kapasiteden yararlanma gereksinimlerini ve seçeneklerini saptamak gerekmektedir. DSÖ acil duruma yanıtın yönetimi için derecelendirme prosedürünü devreye sokmuştur. Birinci derece acil durum sınırlı müdahale gerektiren, ülke içi kaynaklarla yönetilebilen durumdur. İkinci derece acil durum orta düzeyde kurumsal ve dış destek gerektiren, ılımlı müdahale gerektiren acil durumdur. Üçüncü derece acil durum maksimum düzeyde DSÖ müdahalesi gerektiren durumdur.^{6,7}

Sürveyans sistemlerinin önemi

Sürveyans, sağlıkla ilgili verilerin sürekli, sistematik olarak toplanması, analizi ve yorumlanmasıdır.

Hastalık sürveyans verileri sayesinde:

- ✓ Salgınlar hakkında toplanan veri ile erken uyarı sistemleri harekete geçirilir ve bir sağlık sorununun halk sağlığı acili olması engellenebilir.
- ✓ Bir sağlık sorununa yönelik müdahalenin etkileri incelenir ve yeniden değerlendirmeler yapılabilir.
- ✓ Sağlık sorunlarının epidemiyolojisi ortaya konabilir.
- ✓ Sağlık politikalarının geliştirilmesinde ve önceliklerin ortaya konulmasında belirleyici rolü vardır.
- ✓ Sonuç olarak; risk faktörlerini belirlenir, hastalık eğilimleri izlenir, eylem öğeleri ve müdahaleler belirlenir.⁸

⁴[İnternet] World Health Organization, emergencies <https://www.who.int/our-work/health-emergencies> Erişim tarihi: 17.05.2023

⁵Güler C, Akın L, Halk Sağlığı Temel Bilgiler Cilt II içinde: Afetler ve Afet Tıbbı, Altıntaş H, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2012, Sf: 1107-1111

⁶[İnternet] World Health Organization, Emergencies, Operations <https://www.who.int/emergencies/operations> Erişim tarihi: 17.05.2023

⁷[İnternet] WHO grading of public health events and emergencies <https://www.who.int/emergencies/grading> Erişim tarihi: 17.05.2023

⁸ [İnternet] Surveillance in emergencies <https://www.who.int/emergencies/surveillance> Erişim tarihi: 17.05.2023

AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ ve HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALLARI
AVRUPA HALK SAĞLIĞI HAFTASI (22-26 MAYIS 2023)
ORTAK ETKİNLİĞİ

Sürveyansın ayrıca afetlerde mortalite ve morbidite açısından iki önemli alanı söz konusudur. Bunlardan mortalite sürveyansı toplumdaki ölümü ölçerek afetin ciddiyeti açısından önemli bilgiler vermektedir. Ayrıca ölümlerin sebepleri ve koşullarının ortaya konmasında da mortalite sürveyansı önemlidir. Morbidite sürveyansı ise afet sırasında yaralanmaların tespiti, salgın potansiyeli taşıyan etkenlerin ortaya konması ve hastalık eğilimlerinin izlenmesine olanak tanımaktadır.⁹

Acil durumlarda aşılama stratejileri

Aşı, insanlarda ve hayvanlarda hastalığa neden olan mikroorganizmalara karşı immun sistemi uyararak hastalıklara karşı koruma sağlayan biyolojik ürünlerdir. Aşılar zayıflatılmış veya öldürülmüş enfeksiyon ajanları, toksinler ve yüzey proteinlerini içermektedir. Aşılar tüm dünyada enfeksiyon hastalıkları ile mücadelede kullanılan en etkili ve en güvenli tıbbi yaklaşımlardan biridir. Aşılama ve bağışıklama ile her yıl tüm dünyada milyonlarca hayat kurtaran küresel bir sağlık çabasıdır.¹⁰

Aşısı olan ve aşı ile önlenemeyen hastalıkların salgına dönüşmesi toplumsal bağışıklık sağlanması ile önlenir. Hastalığın toplum içerisinde yayılarak salgınlara dönüşmesi engellenmekte ve hastalık sporadik vakalar düzeyinde kalmaktadır. Bunun için aşılamanın aşı kapsayıcılığı hedefine ulaşması gerekmektedir. Aşılama ulaşılan amaç sadece uygulanan kişinin değil, hastalığın ulaşabileceği diğer bireylerin de yaşama hakkının korunmasıdır. Halk sağlığı yaklaşımı toplum yararını korumak için aşıyla önlenemeyen hastalıklar başta olmak üzere bireylerin bağışıklamasını hedeflemektedir. Halk sağlığı bakış açısı buradan çıkışla tüm sağlık uygulamalarında toplumsal yararı gözetmek üzere kuruludur.¹⁰

Küresel halk sağlığı tehditlerinden biri olan antimikrobiyal direnç

Antimikrobiyaller (antibiyotikler, antiviraller, antifungaller ve antiparaziterler) insanlarda, hayvanlarda ve bitkilerde enfeksiyonları önlemek ve tedavi etmek için kullanılan ilaçlardır.^{11,12}

⁹ [İnternet] CDC, Surveillance

<https://www.cdc.gov/nceh/hsb/disaster/surveillance.htm#:~:text=Disaster%20surveillance%20allows%20us%20to,related%20o%20planning%20and%20prevention>. Erişim tarihi: 17.05.2023

¹⁰ [İnternet] Message by the Director of the Department of Immunization, Vaccines and Biologicals at WHO - April 2023 <https://www.who.int/news/item/21-04-2023-message-by-the-director-of-the-department-of-immunization--vaccines-and-biologicals-at-who---april-2023> Erişim Tarihi: 17.05.2023

¹¹ Toner E, Adalja A, Gronvall GK, Cicero A, Inglesby TV. Antimicrobial resistance is a global health emergency. Health Secur. 2015 May-Jun;13(3):153-5. doi: 10.1089/hs.2014.0088. PMID: 26042858; PMCID: PMC4486712.

¹² [İnternet] WHO Antimicrobial resistance <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/antimicrobial-resistance> Erişim tarihi: 17.05.2023

AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ ve HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALLARI
AVRUPA HALK SAĞLIĞI HAFTASI (22-26 MAYIS 2023)
ORTAK ETKİNLİĞİ

Antimikrobiyal direnç, bakteriler, virüsler, mantarlar ve parazitler zamanla değiştiğinde ve artık ilaçlara yanıt vermediğinde ortaya çıkmakta, bu da enfeksiyonların tedavi edilmesini zorlaştırır ve hastalığın yayılması, ciddi hastalık gelişmesi ve ölüm riskini artırmaktadır. DSÖ, antimikrobiyal direncin insanlığın karşı karşıya olduğu en büyük 10 küresel halk sağlığı tehdidinden biri olduğunu ilan etmiştir. Antimikrobiyal direnç, genellikle genetik değişiklikler yoluyla, zaman içinde doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Antimikrobiyal dirençli organizmalar insanlarda, hayvanlarda, yiyeceklerde, bitkilerde ve çevrede (suda, toprakta ve havada) bulunmaktadır. İnsandan insana veya hayvansal gıdalar da dahil olmak üzere insanlar ve hayvanlar arasında yayılabilmektedir. Antimikrobiyal direncin ana etkenleri arasında antimikrobiyallerin yanlış ve aşırı kullanımı hem insanlar hem de hayvanlar için temiz su, sanitasyon ve hijyene erişim eksikliği, sağlık tesisleri ve çiftliklerde enfeksiyon ve hastalık önleme ve kontrol önlemlerinin yetersizliği, kaliteli, uygun fiyatlı ilaçlara, aşılarla ve teşhislere yetersiz erişim, farkındalık ve bilgi eksikliği, mevzuatın uygulanmaması sayılabilir.^{11,12}

İlaç direncinin bir sonucu olarak, antibiyotikler ve diğer antimikrobiyal ilaçlar etkisiz hale gelmekte, enfeksiyonların tedavisi giderek zorlaşmakta veya imkânsız hale gelmektedir. Antimikrobiyal direncin ekonomiye maliyeti de önemlidir. Ölüm ve sakatlığa ek olarak, uzun süreli hastalık, daha uzun hastanede kalışlara, daha pahalı ilaçlara ihtiyaç duyulmasına ve etkilenenler için mali zorluklara neden olmaktadır. Etkili antimikrobiyaller olmadan, büyük cerrahi işlemler ve kanser kemoterapisi dahil olmak üzere modern tıbbın enfeksiyonların tedavisindeki başarısı risk altında olacaktır. Enfeksiyon kontrol uygulamalarının, antibiyotik yönetiminin ve sürveyansının iyileştirilmesi çalışmaları, direncin artış hızını yavaşlatmaya yardımcı olması açısından kritik öneme sahip eylemlerdir.^{11,12}

Antimikrobiyal direnç sorunu küreseldir ve bu nedenle çözümler de küresel olmalıdır. Yaygınlaşan antimikrobiyal direnç tehdidini yalnızca uyumlu, çok yönlü ve yeterli kaynaklara sahip uluslararası bir çaba ile tersine çevirmek mümkündür.^{11,12}

13

¹³ [İnternet] https://eupha.org/global_health_emergencies_and_response Erişim tarihi: 18.05.2023